

Qəşəm
İsabəyli

DOKTOR CAVAD HEYƏTLƏ BEŞ MÜNASİBƏTİM

(3 görüş, 2 təsadüf)

-Bu vaxtacan bir kimseyə xəyanətim olmayıb. Bir kimseyə də haqq verməmişəm ki, dar ayaqda qoyduğumu dilinə gətirməyə cəsarət eləsin - tək birindən başqa. Yeganə ürək qızdırğıım, yada-yaxına de-yə bilmədiyim dərdimi-sərimi üzünə çıxardığım 20 ilin dostu bir dəfə məni ölüm-dirim sınağına çəkdi. Elə həmin günü də "Səninki səndə, mənimki məndə!" dedim...

40 ilin sözüdü - bir xəstənin necə deyərlər, sinəsini yarib, üreyi-nin üstünə çökmüşdüm - əməliyyat aparırdım. Damara tikiş qoyduğum yerdə birdən ellərimi əsməcə tutdu - iynenin ucu maqnit sahəsinə düş-müş kimi titrəyirdi. Bərk həyəcana düşdüm - soyuq tər Göründü getdi məni. Zarafat deyildi, həyatla ölüm arasında yarım saatlıq möhəleti qalan insan, iynenin ucunda çırpınana yaralı ürək, yarpaq kimi lərzəyə gələn əllər.... bir də bütün bu işlərə cavabdeh - mən. Təsəvvür eləyin də.

Fikrən gözlerim göye dikkildi - Allah nəzərini çevirdi üzümə. Əməliyyati başa vurub, əllərimi yuyub, xalatımı soyunub, paltarmı geydim. Otağın küncünə qoyulmuş zibil qabının başına gəldim - qapağını qaldırıb, yan cibimdən çıxardığım sıqaret qutusunu tıkə-parça eləyib çırpdım murdarlığı. Ölüm hökmündən qurtulmuş kimi dərindən nefəs alıb, otaqdan çıxdım.

İndi 20 ilin "dostunu" harda görsəm, tanıtmırı� kimi üzünə ol-duqca laqeyd baxıb, keçə bilirəm...

Bu söhbəti mənə Şərqdə ürək üzərində ilk əməliyyat aparmaq şərəfinə çatmış cərrah, Bakıda daha çox bir ədəbi sima kimi məşhur Doktor Cavad Heyet eləmişdi.

Niyə İranda "cərrah", niyə Bakıda "ədəbi sima"?

Sözün atı yüyrək olar. Cavad Heyet bizim Şimali Azərbaycan metbuatına cərrah bıçağıyla yox, "Varlıq" jurnalıyla gəldi. Fafsdilli qəzet-jurnal tənlüyündə türk ocağı kimi közərməyə başlayan "Varlıq" o taylı - bu taylı iki parça olmuş bir xalqın nigaran ruhuna su səpdi sanki. Büyük Şəhriyarin bu anlarda Cənubdan ucalan səsi də gəlib çatdı qu-laqlarımıza:

"Hərçəndi qutulmaq hələ yox darlığımızdan,
Amma bir azadlıq doğulub varlığımızdan.
"Varlıq" nə bizim təkcə azadlıq quşumuzdur.
Bir mürdə də vermiş biza həmkarlığımızdan.
Dil aqmada karlıq da gedər, korluğumuz da,
Cün varlığımız doğmuş idı karlığımızdan."

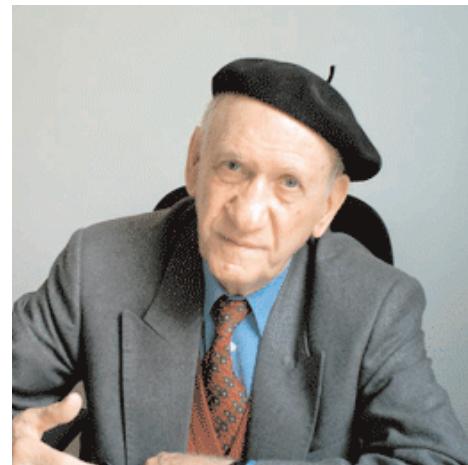
Xalq şairi Məmməd Arazin:

"Elə bil sənətkar hər şeydən əvvəl
Ürək ağrısına abunəcidir!"

beytindəki "sənətkar" sözünü üstü-mə götürməyə cəsarət eləməsem də, köksümün altındakı quzunun sağlamlıq parametrlərinin "ürək ağrısına abunəcidir" iddiasına tam uyğun geldiyini yeqin bildiyimdən Doktor Cavad Heyetin Bakıda fəaliyyətə başladığı xəberini eşidəndə bərk se-virdim. Necə deyərlər, canımı götürüb üstne qaçmışdım...

Doktor Cavad Heyetlə beş münasibətim olub - üçü ürək görüşü, biri toy,

biri də kitab. İlk dəfə tək getmişdim, ilk dəfəydi ki, Doktor Cavad Heyeti yaxın-dan görüb, üz-üzə otururduq. İkinci səfər qızımı aparmışdım, üçüncü görüşümə səbəb də qudam olmuşdu. Dördüncü dəfə təsadüfən, yazıçı Azad Qaradəlinin qızının toyunda görüsdük. Tanış olduğumuza görə Azad bəy bizi bir yerə salmışdı. Yerimiz yan-yanaya düşdü. Deyə bilişiniz Azad bəy bəlkə tanışlığından istifadə edib Cavad ağa-nı toya çağırıbmış. Dözdü, burda tanışlıq rol oynasa da, sə-bəb başqa idi - Azad Qaradəli qızını Cənubi Azərbaycan türkünə ve-rirdi, Cavad Heyet de bir cənublu kimi bu toyun xeyir-dua verənlərin-dən olmalydı. Toydan bir dənə də yadigarımız qaldı - kimin təşəbbü-südü, deye bilmərəm, Cavad Heyet, Qulamrza Təbrizi, Azad Qaradə-rəli və men birge şəkil çekdirdik.

hisim gedib, özümü tapşırmaq qərarına gəldim ki, mənə yaxşı baxsın. Yazıçı Azad Qaradəlinin Cavad ağıyalala münasibəti olduğunu biliydim, odur ki, dedim, Azad bəy, məni Cavad ağıya tapşır. O da az qala yarım saat sonra mənə xoş xəbər verdi:

-Cavad ağa deyir, şənbə günü heç kimi qəbul etmirəm, sənin xətrinə gəlsin.

Özü qarşılıdı məni - on ilin tanıştı ki-mi üzümə təbəssümə baxdı. Fikirləşdim ki, yeqin, Azad bəy mənim de ya-zıcı olduğunu deyib, odur ki, Doktor məhərəm baxır mənə. Sonra ağlıma geldi ki, belə gülüm-səmələr xaricidə adət halına düşüb. Narazılığı, nigarançılığı, əsəbiliyi, kini, qəzəbi ve s. gizlətmək üçün siyasetçi gülümşünür, həkim gülümşünür, alim gülümşünür... Hətta yaponlar bir az da irəli gedib, güləş ol-

Uzun yaşamağın sırlarından agah olmaq istəyən bir nəfər kimi, ömrü uzun olsun az yaşı yoxdu, Cavad ağa-nın yeməyinə-içmeyinə də göz qoyurdum. Hamı, necə deyərlər, az qala ya-rı-qarın olandan sonra Cavad ağa ci-bindən bir cüt həb çıxardı, heç balaca da deyildi, atandan sonra əlini süfrəyə uzatdı. Ha qızırğandım soruşam, ağa, bunlar nə həb-di, qorxdum ki, deye, hele sənin bunları atmaq vaxtına çox qalıb. Din-mədim.

Ona da baxdım ki, Cavad ağa sona-layıb-eləmədən süfrədəki ne-mətlər-dən iştahla yeyirdi. Amma bir həkim kimi yedi, qədərindən bir az da əskik yedi, deyərdim. Hə-ə... Cavad ağa-nın timsalında özüm üçün az qala minbirinci dəfə bir cənublu şairin sözüyle demiş olsaq:

Oğul, çox tixma, keç bu bəd sifətdən,
Özün ac saxla, ta dol mərifətdən! -
dərs götürdüm

Təy görüşümüz Doktoru maşınımla evinə qədər getirməklə bitdi. Xudaha-fizləşib, ayrıldıq.

Bir də, yeqin ki, 2-3 ildən sonra, ötən il Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgisində, bizim stendin yanından keçərkən qabağına yeriyb görüş-məyim oldu:

-Salam-əleyküm, Cavad ağa, necəsiniz?

-Əleyküm-salam, çox sağ olun, yaxşıyam!

Bu görüşlərin yalnız biri - o da tek-bətək Cavad ağıdan ötrü deye bilmərəm, mənim üçün faydalı olub.

Biliydim ki, Doktorun Bakıda da evi var, hətta "Yeni Müsavat" qəzetində tez-tez xəstələri qəbul üçün elanları da çıxırı. Bir gün də mən onun qəbuluna getmək istədim. Öz həkimlərimizə xa-

maynlara şöbə müdürüyini belə həvalə eləmirlər. Bir sözə gülüş, orda, inkişaf eləmiş xarici ölkələrdə şair Səməd Mənsur demişkən "rəngdi". Sovetdə güləmək zamanı güləmək, ağlamaq za-mani ağlamaq dəbdə olduğundan indi xaricilərin üzüməzə güləməsini özümü-zə qarşı böyük bir lütf bilirik. Bu psixologiyani yaxşı bilən burjuylar, əlbəttə xarici canavarları deyirəm, üzüməzə gülə-gülə neftimizi əlimizdən alıb, qazımızı əlimizdən alıb, qızılımızızı əlimizdən alıb... ən başlıcası isə az qala özümü-zə sahib çıxb...

Bir azdan Doktorun həqiqi səmimiyyəti məni aldı apardı. Yolda qabağıma şərt qoymuşdum ki, gərek özümü gös-tərim, qoy Cavad bəy elə bilməsin, ayağı yalınam...

Bu ara bir qadın zəng elədi.

-Xanım, nə vaxtı istəyirsinizsə gəlin. - Cavad ağa dilləndi. -Dərman lazımdı? Necə? Pulunuz? Gəlin, dərman pulunu mən verərem.

-Cavad ağa, 20 yanvar şəhidlərinin qəzetdə ölüm səhnəsini əks etdirən fotoları verilmişdi, Mehmet Akifin də Azərbaycan türkəsinə uyğunlaşdırılmış "Çanاقqala şəhidləri" şeiri. Şeir belə başlayırdı:

Yaralanmış təmiz alnından, uzanmış, o yatır,
Bir hilal ömrünə, ya rəb, nə günəşlərdi batır!..

Amma siz televizorda çıxış edərkən fərqli başladınız:

Vurulub təp-təmiz alnından, uzanmış o, yatır,
Bir hilal ömrünə, ya rəb, nə günəşlərdi batır!

Mən biləni sizin dediyiniz daha də-qıqdi. Birincisi əgər söhbət şə-hiddən gedirsə, burda "yaralanmış" sağ mə-

nasını verir, amma "vuru-lub" artıq ölmək deməkdi.

-Siz məni tərəptdiniz! - deye Cavad ağa şeiri başdan ayağacan əzbər dedi.

Bu şeir birdən bizi yüz ilin doğması elədi. Ürəyimə qulaq asdı, dərman yazdı, məsləhət verdi. Pis vərdişlər barədə danışdı.

İçki içməkdə, sıqaret çəkməkdə əlim getirmədiyindən Cavad ağanın bu söhbəti məndən ötrü o qəder maraqlı deyildi. Mənə Şəhriyar lazımdı...

-"Varlıq" jurnalını nəşrə başlayanda Şəhriyari da getirmişdim yanına ki, mənə kömək eləsin. Bir evdə - menim evimdə yaşayırıq. Bir gün 2 nəfər gel-di bizə. Bir az söhbətdən sonra üz tutular Şəhriyara:

-Ustad, bizi Şahbanu (yəni, Şahbanu - Şahın arvadı Fərəh xanım - Q.I.) göndərib sizin yanına, deyir, Şəhriyarin Cavad ağıagıldə qalması bir az narahatlılıq olar, izn versin bir mülk tikiyim, gedib orda yaşasın.

Şəhriyar dedi:

-Mənim Cavad ağıagıldə olmağımın nə ona, nə də mənə elə bir isti-soyuğu yoxdu, Şahbanuya təşəkkürümü çatdırın! Amma bir xahişi-mi deyin ki, mənim bir türkə divanım var, onu nəşr etdirlər.

Elçilər əlləri eteklərindən uzun getdi.

-Cavad ağa, bəs türkə divan necə oldu?

-Şahın anası da türk idi, Bakılı general Teymurov vardi, onun qızıydı, yazıq arvad gileyənirdi ki, oğlum (yəni Rza şah - Q.I.) mənim türkə şeirlərimi çap etdirmir.

-Şəhriyar yeqin ki, bunu bilirmiş!?

-Əlbəttə biliydi. Biliydi ki, Şahbanu istəsə də onun türkə divanı-nı nəşr etdirə bilmez. Bu, Rza şah Pəhləvi siyasetinə zidd idi. Bunu bildiyinə görə də böyük ustاد öz ana dilinin təessübünü qabağa vermiş-di.

Fikirləşdim, hansısa Avropa yazıçısının ölkə prezidentinin ona kəsdiyi təqquddən imtina etdiyini az qala özümzə dərs kimi nümunə göstəririk. Amma böyük Şəhriyarin həmin təqüdlərdən 100 qat böyük olan mülkən imtinasi heç yada da salmırıq. Bir də görəsən hansı ya-zıcıımıza, rəs-samımıza, bəstəkarımıza, elm adamımıza belə bir təklif ol-sayıdı, ondan üz döndərə bilərdi? Ha çalışdım, gördüm, bu, cavabı açıl-mayan tapmacadı.

Şəhriyar təessübünü fikirləşdiyim yerde yadına vaxtı ilə Mədə-niyət Nazirinin müavini işləmiş, rəssam Zül-füqar Fərzəliyevin şəxsən mənə elədiyi bir söhbət düşdü:

-Vyanadaydıqmı, hardayıqsa, yaxşı yadımda qalmayıb, Sovet mədəniyyət xadimlərini, o cümlədən də Müslüm Maqomayevi SSRİ-nin həmin ölkədəki səfiri qəbul etmişdi. Tərs kimi səfir də erməniyidi. Birdən elə bil hamını unudub Müslüm Maqomayevi gördü:

-Müslüm, məni çoxdan bir sual məraqlandırı; biri sənə azərbay-canlı deyir, biri çəçən deyir, biri qumiq... Özün de, görək, sən bunların hansından-san!?

Müslümin heç tükü də tərəpənmədi. Gülmüsünə-gülümşünə nə desə yaxşıdır:

-Yoldaş səfir, qoy onların üçü də güleşsin, hansı yıxsa, mən on-danam!